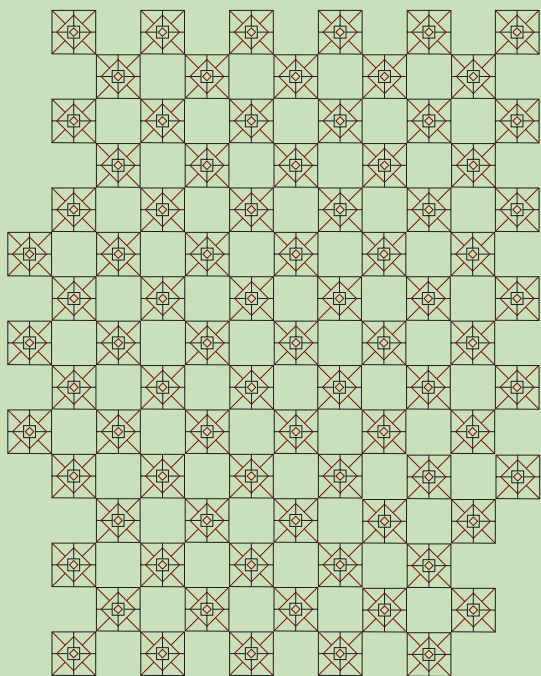

Retro **SPEKTIVE**

*Znanstvena revija za
zgodovinske in
sorodna področja*

I/2
2018

Retro **SPEKTIVE**

*Znanstvena revija za
zgodovinske in
sorodna področja*

Glasilozdruženja za promocijo kulturne dediščine,
raziskav in novih tehnologij – Retrospektive

Mednarodni uredniški odbor: dr. Peter Mikša (SI) (ODGOVORNI UREDNIK),
dr. Kornelija Ajlec (SI) (GLAVNA UREDNICA),
Maja Vehar (SI) (TEHNIČNA UREDNICA),
dr. Matija Zorn (SI),
dr. Petra Testen Koren (SI),
dr. Božo Repe (SI),
dr. Yoshitome Kota (JP),
dr. Sanja Petrović Todosijević (SRB).

Strokovna sodelavka: mag. Ana Marija Lamut

Za znanstveno vsebino tekstov in točnost podatkov odgovarjajo avtorji. Prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 16. decembra 2018.

Prevodi: FuroCat d.o.o. (angleščina)
Lektoriranje: Maja Vehar
Naslovnica: Tjaša Krivec
Oblikovanje in oprema: Jure Stušek
Prelom in tisk: PODOBA d.o.o., Celjska cesta 7, SI-3250 Rogaška Slatina
Naklada: 100 izvodov

Cena izvoda: 15 €
Letna naročnina: 25 €

Izdaja: Združenje za promocijo kulturne
dediščine, raziskav in novih
tehnologij – Retrospektive
Slovenska cesta 9b, SI-1000 Ljubljana, Slovenija

info@retrospektive-journal.org
www.retrospektive-journal.org

ISSN: 2630-3426 (TISKANA IZDAJA)
2670-4013 (SPLETNA IZDAJA)

KAZALO VSEBINE

<i>Članki</i>	5
ŽENSKI ALPINISTIČNI TEČAJ V VRATIH LETA 1949	6
<i>Jure K. Čokl</i>	
"EDINOLE SAHARA JE ČISTO SUHA." UVEDBA PROHIBICIJE IN NJEN ODMEV V ČASNIKIH AMERIŠKA DOMOVINA IN GLAS NARODA	26
<i>Žan Grm</i>	
ODZIV NA VOJNO V VIETNAMU V SLOVENIJI MED LETOMA 1964 IN 1972	54
<i>Branko Ocvirk</i>	
PRAZNIK DELAVSKE POMLADI: SPOMINSKA OBELEŽJA VELIKI TEKSTILNI STAVKI V KRANJU	76
<i>Ivan Smiljanić</i>	
MEJE NA STARIH KARTOGRAFSKIH PRIKAZIH OZEMLJA SLOVENIJE	108
<i>Matija Zorn, Primož Gašperič</i>	
<i>Poročila</i>	125
HISTORY FEST	126
<i>Monika Močnik</i>	
KONTAKTI AVTORJEV	134

"EDINOLE SAHARA JE ČISTO SUHA." UVEDBA PROHIBICIJE IN NJEN ODMEV V ČASNIKIH AMERIŠKA DOMOVINA IN GLAS NARODA

"ONLY SAHARA IS COMPLETELY DRY." THE INTRODUCTION OF PROHIBITION AND ITS ECHO IN THE NEWSPAPERS AMERICAN HOME AND GLAS NARODA

UDK: 339.13.025.16:070.484"1920"

Žan Grm

IZVLEČEK

V razpravi so prikazani odzivi na uvedbo prohibicije v *Ameriški domovini* in *Glasu naroda*, dveh izmed takrat izhajajočih slovenskih časnikov na ameriških tleh. Zanimalo me je, kakšno stališče sta omenjeni občili imeli do prohibicije ter na kakšen način sta to izražali v svojih člankih. V ospredje sem postavil tudi dobesečne zapise iz omenjenih časnikov, saj sem s tem njuna stališča lahko predstavil bolj avtentično. Zaradi kopice virov se v razpravi omejujem zgolj na leto 1920, v katerem je 18. amandma uradno stopil v veljavo.

Ključne besede: prohibicija, 18. amandma, divja dvajseta, Združene države Amerike, *Ameriška domovina*, *Glas naroda*, časopisno poročanje

ABSTRACT

This paper shows the reactions to the introduction of Prohibition in *Ameriška domovina* and *Glas naroda*, which were the slovenian newspapers published in America at that time. I was interested in the opinion of these media on Prohibition and in what way the opinion was expressed in their articles. To present their point of view authentically, I put the focus on the excerpts from the mentioned newspapers. Because

of the large number of sources, I limit this paper to year 1920, when the 18th Amendment officially took effect.

Keywords: prohibition, 18th Amendment, the Roaring Twenties, United States of America, *Ameriška domovina*, *Glas naroda*, newspaper coverage

ZDA PRAZNUJEJO SVOJ PRVI SUHI ROJSTNI DAN

Združene države Amerike (ZDA) so po prvi svetovni vojni doživljale zlate čase. Gospodarski razvoj je segal v višave, igral se je jazz in plesal charleston, predvsem višji sloji prebivalstva so se udeleževali divjih zabav, na katerih je bil prisoten tudi alkohol. To so bila t. i. "rjoveča 20. leta", v katerih je prišlo do še enega pomembnega ukrepa, ki je k "rjoenju" prisil predvsem velike "alkoljubce". Leta 1920 je namreč v ZDA v veljavo stopil znameniti 18. amandma,¹ ki je uzakonil prepoved prodaje, prenašanja in uživanja alkoholnih pijač na ozemlju ZDA. Ta ukrep so njegovi podporniki utemeljevali z željo po ozdravitvi ameriške družbe, podali pa so tudi dokaze, da alkohol škodi zdravju. Ker je prepoved predstavljala radikalen poseg, so o vzrokih za njeno uvedbo poročali tudi časniki. *Ameriška domovina*² je slednje videla v fanatizmu, hinavskih reformatorjih, republikanski stranki in pijancih. Avtorji prispevka so zglede zanj iskali že v vojnem času, ko so prohibicijo uvedli iz patriotskih in varčevalnih razlogov. Po prvi svetovni vojni pa naj bi po njihovo različni fanatiki, mednje so uvrščali baptistovske, metodistovske in druge pastarje, razširili prohibicijsko propagando, ki jo je republikanska stranka kasneje podprla. Katoliška duhovščina je prohibicijo obsodila in je priporočala le zmernost v uživanju alkoholnih pijač, kar je pisec prispevka označil kot častno. Kot zadnjega od vzrokov so v časniku izpostavili neprimerno obnašanje alkoholikov, ki je marsikaterega volivca premaknilo na "suho" stran tehtnice.³ Podobnega

1 Amandma je predlog za dopolnitev ali spremembo pravnega akta, v tem primeru ustave Združenih držav Amerike.

2 *Ameriška domovina* je bil list clevelandskih Slovencev. Od leta 1909 do 1919 je izhajala pod imenom *Amerika* oz. *Clevelandska Amerika*. Med prvo svetovno vojno se je list približal stališčem Jugoslovanskega odbora. V obdobju med obema vojnama je zagovarjal režim kralja Aleksandra, med drugo svetovno vojno pa je podpiral akcijo Zveze slovenskih župnij. Po letu 1945 je bil pod vplivom politične emigracije. List je bil sprva tednik, kasneje je izhajal dvakrat na teden, od leta 1929 pa je bil dnevnik. Povzeto po: Dermastia, Alenka, ur. *Enciklopedija Slovenije*. 1. zvezek (A-Ca). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987.

3 "Kdo je povzročil prohibicijo." *Ameriška domovina*, 27. februar 1920, 4.

mnenja je bil tudi bralec časnika *Glas naroda*.⁴ V rubriki *Dopis* je zapisal: "Kar se pa prohibicije tiče, je moje mnenje, da so pijanci največ pripomogli do prohibicije. Če bi se tukaj tako pilo kot v starem kraju, ne bi imeli prohibicije. Ali tukaj se je pilo preveč. Alkohol je sovražnik človeštva."⁵

Slika opozarja na škodljivost alkohola.⁶

Eno vidnejših vlog pri uvedbi prohibicije⁷ je odigrala t. i. *Protigostilniška liga* oz. *Anti-Saloon League*, v kateri je imel vodilno vlogo Wayne B.

4 *Glas Naroda* je bil slovenski delavski list v ZDA. Izhajati je začel 27. septembra 1893 v New Yorku kot tednik. Od julija 1898 je list izhajal dvakrat, od decembra 1901 pa trikrat na teden. Septembra 1903 je postal dnevnik, od septembra 1940 je izhajal petkrat na teden, od januarja 1950 pa trikrat. Ob menjavi lastnikov leta 1954 je izhajal dvakrat tedensko, leta 1963 pa je zopet postal tednik. Oktobra istega leta je nehal izhajati. Veljal je za najbolj razširjen slovenski časopis v ZDA, kot dnevnik je izhajal v nakladi 14.000 izvodov. Od svojega začetka je bil delavski list z zmerno politično usmerjenostjo; pomembno vlogo je imel med drugo svetovno vojno in po njej, ko se je zavzemal za vsestransko pomoč Jugoslaviji. Povzeto po: Dermastia, Alenka, ur. *Enciklopedija Slovenije*. 3. zvezek (*Eg-Hab*). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989.

5 "Dopis." *Glas naroda*, 30. avgust 1920, 20.

6 "Spirited Republic: Alcohol in American History." Dostopno: <https://www.flickr.com/photos/ocarchives/6837940869/in/photostream/> (dostop: 23. februar 2019).

7 Pobude za njeno uvedbo so se pojavljale že v času prve svetovne vojne.

Wheeler. Slednji je med prvo svetovno vojno vodil močno protinemško propagando, po njej pa si je prizadeval za uvedbo prepovedi alkohola. Vzrok, da je postal eden največjih podpornikov prohibicije, gre iskati v dogodku iz njegovega otroštva. Na družinski posesti v Ohio je namreč vinjen delavec njegovemu očetu v nogo zapičil vile. Za uresničitev svoje ideje je lobiral tudi pri številnih politikih,⁸ dokler mu leta 1920 ni uspelo uvesti prohibicije v ZDA, ki jo je vpeljal 18. amandma k ustavi. Vloga ustavnih amandmajev, ki veljajo v vseh zveznih državah, je definirana v petem členu ustave. V njem je zapisano, da amandma lahko predlagata dve tretjini poslancev obeh domov,⁹ uradno pa lahko stopi v veljavo šele takrat, ko dobi podporo vsaj treh četrtin zveznih držav.¹⁰ Po uradni statistiki je bilo leta 1920 v ZDA 48 zveznih držav, kar pomeni, da je 18. amandma za svoj uspeh potreboval podporo 36 držav. Nebraska je 16. januarja 1919 kot 36. zvezna država podprla omenjeni amandma, čez natanko leto dni pa je prišlo do uradnega prvega "suhega rojstnega dne", kot so uradni začetek prohibicije označili v New Yorku.¹¹ Amandma je na koncu uradno podprlo 45 od takrat 48 obstoječih zveznih držav. Teksas in Illinois amandmaja nikoli nista priznala, Rhode Island pa ga je še posebej zavračal.¹²

18. amandma je bil razmeroma kratek, saj je vseboval le približno sto besed. V njem so zapisali, da bodo prodaja in prevoz alkoholnih pijač za namen uživanja na področju ZDA ter prav tako tudi uvoz in izvoz prepovedani. Dodali so še, da amandma za svoj obstoj potrebuje tudi

8 Gitlin, Martin. *The Prohibition era*. Minnesota: ABDO Publishing Company, 2011, 13.

9 Združene države imajo dvodolni sistem: zgornji dom predstavlja senat, spodnjega pa predstavniški dom.

10 Jaklič, Klemen in Jurij Toplak. *Ustava Združenih držav Amerike: s pojasnili*. Ljubljana: Nova obzorja, 2005, 86. Avtorja poudarjata še, da je za spremembo ustave potrebno široko politično in družbeno soglasje. Ta tričetrtinski kvorum je namreč preprečil, da bi velike države spreminjale ustavo brez podpore majhnih in obratno oz. zvezne države brez južnih in obratno. Obenem zvezna oblast za podporo amandmaju potrebuje soglasje oblasti na ravni zveznih držav, taisto pa velja tudi v obratni smeri. To pomeni, da nobena od strank ne more spremeniti ustave brez soglasja druge stranke, hkrati pa je to tudi pglavitni razlog, da je od preko štiri tisoč amandmajev, ki so jih predlagali v zadnjih dveh stoletjih, danes ratificiranih zgolj 27. Za več informacij glej: Jaklič in Toplak, *Ustava Združenih držav Amerike: s pojasnili*, 27–28.

11 Merz, *The Dry Decade*, 51.

12 Gitlin, *The Prohibition Era*, 10.

ustrezno podporo.¹³ V amandmaju ni zapisanih nobenih smernic, kako naj bi izkoreninili alkohol na ameriških tleh, zato so napisali poseben zakon, v katerem so natančno določili možno uvedbo amandmaja v praksi. T. i. Volsteadov zakon so sprejeli 28. oktobra 1919. V njem so zapisali, da so prepovedane vse pijače, ki vsebujejo 0,5 % ali več alkohola. Zakon je prepovedoval proizvodnjo, prodajo, prevoz, uvoz, izvoz, dostavo in posedovanje katere koli opojne pijače. Izvzete so bile pijače namenjene za opravljanje cerkvenih obredov.¹⁴ V četrtem členu so določili, da denaturiran alkohol, medicinski pripravki, zdravila, toaletni, zdravstveni in razkuževalni preparati, izvlečki dišav, kis ter mošt ne spadajo med prepovedane pijače. Zakon je v tem členu med drugim predpisal, da morajo proizvajalci omenjenih izjem imeti posebno dovoljenje, ki jim ga izda vlada, ter da morajo poročati pristojnim uradnikom.¹⁵ Ker so predvidevali, da bo kljub temu prihajalo do kršitev, so v zakonu opredelili tudi sankcije: te so bile bodisi denarne (med 100 in 1000 dolarji) bodisi je kazen vključevala zaporno kazen (od 30 dni do enega leta). Možno je bilo tudi kaznovanje na oba načina hkrati.¹⁶

Skupno je Volsteadov zakon obsegal 66 členov, na veliko mestih pa je bil neurejen in zmeden, kar je dopuščalo številne goljufije. Najbolj očiten primer je bilo izdajanje zdravniških receptov. Zakon je namreč predvideval, da so ljudje lahko dobili alkohol v zdravstvene namene, kar so zelo pogosto izkoriščali. Samo v Čikagu so zdravniki izdali več kot 300.000 nezakonitih receptov, ki so kot zdravilo predpisovali alkohol.¹⁷ Dejstvo, da so ljudje lahko dobili alkohol na recept, je sicer paradokсно in ambivalentno željam podpornikov prohibicije. Po eni strani so zagovarjali "suhe" ZDA, vendar so na drugi strani dovoljevali uporabo alkohola v zdravstvene namene. Naj omenim še en problematičen vidik, za katerega pa je delno "kriva" narava. Kot sem že omenil, je

13 George in Richards, "The Eighteenth amendment". *National Constitution Centre*. Dosegljivo na: <https://constitutioncenter.org/interactive-constitution/amendments/amendment-xviii> (dostop: december 2018).

14 "Statutes at Large: 66th Congress, Session 1, Chapter 85." Dosegljivo na: <http://legisworks.org/congress/66/publaw-66.pdf> (dostop: december 2018), 308.

15 Prav tam, 309.

16 Prav tam, 306.

17 Gitlin, *The Prohibition Era*, 30.

tudi mošt spadal med pijače, za katere prepoved ni veljala. Ker zaradi alkoholnega vrenja iz mošta nastane vino, se na tem mestu pojavi pomembno vprašanje. Kaj storiti v primeru, ko nekdo kupi mošt, vendar ga potem tako dolgo ne spije, da iz njega nastane vino? Ta in tudi druge težave so pestile zakonodajalce praktično do leta 1933, ko so prohibicijo dokončno ukinili.

Naj poudarim, da prohibicija ni bila uvedena zgolj v ZDA, temveč tudi v drugih državah, npr. v Kanadi, na Norveškem, Finskem in v nekakšni obliki tudi na slovenskih tleh. V *Slovenskem narodu* so 24. aprila 1920 po izbruhu demonstracij na Zaloški cesti v Ljubljani namreč zapisali:

Pred tremi dnevi je celokupna vlada spričo izrednih razmer, ki so nastale v deželi vsled terorja in štrajka, prepovedala točenje vseh alkoholnih pijač ter tudi prodajo alkoholnih pijač v zaprtih steklenicah. Iz tega sledi, da je prepovedano vsakomur prodajati tudi pivo v zaprtih steklenicah. Opraviti imamo torej sedaj s popolno prepovedjo alkoholne pijače.¹⁸

Omenjena alkoholna prepoved je sicer hitro dočakala svoj konec. V *Slovenskem narodu* so že 7. maja istega leta poročali, da aprilaska prepoved točenja alkoholnih pijač ni več veljavna. Izjemo so predstavljale žgane opojne pijače. V primeru kršitve je gostinskim obratom grozila prepoved opravljanja obrti.¹⁹ Na tem mestu je potrebno poudariti, da v tem primeru bolj kot o alkoholni prohibiciji govorimo o njenih obrisih. Po vsej verjetnosti je šlo namreč za lokalno in ne splošno prepoved. To pomeni, da ta začasna prepoved niti po časovnem niti po teritorialnem obsegu ni primerljiva s prohibicijo v Združenih državah Amerike. Slednja je doživela večji odmev, močan pečat pa je pustila tudi v slovenskem časopisju v ZDA.

18 "Točenje alkoholnih pijač." *Slovenski narod*, 24. april 1920, 3.

19 "Točenje vina in piva zopet dovoljeno." *Slovenski narod*, 7. maj 1920, 3.

KAKO "MOKRA" STA BILA ČASNIKA AMERIŠKA DOMOVINA IN GLAS NARODA?

Ameriška domovina in *Glas naroda* sta bila v tem času pomembna slovenska časnika, ki sta v svojih novicah jasno izražala nasprotovanje prohibiciji. V člankih so pogosto razpravljali o njenih posledicah, pisali o bolj ali manj mračnih napovedih za prihodnost ter omenjali tudi prekrške povezane z njo. Že pred uradno uvedbo 18. amandmaja sta časnika svoje bralce začela opozarjati na posledice tega ukrepa. V *Ameriški domovini* so zapisali, da se s 16. januarjem 1920 v ZDA pričinja "suho" obdobje, v katerem ljudje ne bodo smeli kupovati, prenašati, prevažati ali prodajati pijače, ki imajo vsaj 0,5 odstotno vsebnost alkohola. Poudarili so, da bodo oblasti pri kršenju teh pravil veliko strožje postopale proti kršiteljem, kot je bilo to v času vojne prohibicije. To spremembo so pospremili z izjavo: "*Moj oče vas je tepel z biči, jaz vas bodem pa s škorpijoni.*"²⁰

Možnosti, da bi bil amandma razveljavljen, so bile slabe, po mnenju časnika *Ameriška domovina* celo "*ravno tako nemogoče, kot ne more biti bela barva črna. Miserere, miserere!*"²¹ To, da amandmaja ni bilo mogoče razveljaviti, so ponazorili s primerom:

Ravno tako, kakor govori ustava Združenih držav, da moramo imeti tukaj republiko, in ne kraljevino, ravno tako govori ustava, da moramo piti vodo namesto kake opojne pijače. In kot je nemogoče, da bi v Ameriki dobili kralja ali cesarja, ravno tako je nemogoče zopet dobiti opojno pijačo nazaj, razven če 36 državnih postavodaj za to glasuje in dve tretini kongresa, ker se pa ne bo nikdar zgodilo.²²

Poleg tega so se bralci časnikov lahko seznanili tudi z novimi pravili, ki so veljala od 16. januarja 1920 naprej. Ljudje so v svojih kletih sicer lahko imeli žganje, vendar je moralo biti le-to zakonito kupljeno. To je pomenilo, da so morali imeti lastniki ustrezen dokaz, da se je žganje v njihovih kletih nahajalo že pred uradno uvedbo prohibicije. V primeru

20 "Nekaj svarila rojakom glede prohibicije." *Ameriška domovina*, 14. januar 1920, 1.

21 Prav tam.

22 "Prohibicija tobaka je sedaj na vrsti." *Ameriška domovina*, 19. januar 1920, 1.

kršenja prohibicijskega zakona so lahko prejeli denarno ali pa zaporno kazen, niso pa bili redki tudi primeri, v katerih so prekrškarji dobili obe. Za lažje razumevanje novih predpisov so se ljudje lahko podučili tudi o definiciji prepovedanih pijač; mednje so namreč uvrščali "alkohol, žganje, brandy, gin, whisky, rum, pivo, neohmeljeno pivo (ale), porter, vino, jabolčnik, spirituozni slad ali vinske pijače, ki vsebujejo več kot pol procenta alkohola".²³ Kot sem omenil že v uvodu tega prispevka, je še vedno obstajalo nekaj izjem pri prodaji in uporabi žganja – med slednjimi je bilo najbolj poznano lekarništvo. Če so lekarnarji želeli prodajati opojno pijačo, so za to potrebovali posebno licenco. Tudi zanje pa so veljale določene omejitve. Po določilih naj bi lekarnar bolniku predpisal največ en pint žganja za desetdnevno obdobje. Dejanje je moral opraviti pod prisego, vse potrebne podatke pa je zapisal na predpis.²⁴

Slika 2: Zdravniški recept za viski.²⁵

V ostalih člankih sta oba časopisa pogosto izpostavljala nesmiselnost prohibicije. Pogosto sta to dosegla z izpostavljanjem težav, ki jih je nov zakon prinesel s seboj. Kot enega bolj perečih problemov sta

23 "Kaj določa zakon o prohibiciji." *Glas naroda*, 16. marec 1920, 4.

24 "Kako se spolnuje postava prohibicije." *Ameriška domovina*, 2. februar 1920, 1.

25 "'Spirited Republic: Alcohol in American History.'" Dosegljivo na: <https://www.archives.gov/press/press-kits/spirited-republic/images.html> (dostop: 23. februar 2019).

izpostavljala nezmožnost svobodnega odločanja. V *Ameriški domovini* so šli celo tako daleč, da so prohibicijo primerjali z obdobjem srednjega veka:

Ako je to resnica, tedaj se bližamo srednjemu veku. Povrnili se bodo mračni časi, ko je bil človeški duh omejen, ko je vladala mala manjšina nad milijoni. V razumu svobodnega človeka se težko dobi pojem, da bi imel kdo nad njim pravico povedati ali zapovedati, kaj naj pije, kaj naj uživa. Toda v Ameriki je vse mogoče. Tu se naredijo najboljše stvari, včasih pa tudi največje neumnosti.²⁶

Drugi negativni vidik prohibicije se je dotikal poslanstva ameriških vojakov. Slednji so se v vojni borili za človeško prostost in za dediščino prostih mož, po prihodu domov pa so ugotovili, da so *"etnično vzvišeni, njih spolzki politični managerji in 'cheap' zakonodajalci, ki so jemali povelja od slednjih, izročili narod principiju, ki razveljavlja človeško prostost ter uničuje naravne, ustavne pravice prostorojenih mož"*.²⁷ Dejstvo, da hišna gospodinja krši zakon z izdelavo domačega vina, so opredelili kot avtokratično kršitev pravic državljanov, ki spoštujejo zakon.²⁸

Poleg nesvobodnega odločanja je bila izpostavljena tudi vloga osebne svobode. Prepovedovanje uživanja alkohola lahko vodi tudi v druge prepovedi; zakonodaja naj bi jim posledično lahko zapovedala tudi to, kaj naj pijejo in kako naj se oblačijo, kar pa je kontrapunkt idejam ustanovnih očetov ZDA.²⁹ Za prohibicijo naj bi se skrival celo najbolj hinavski element Amerike, ki naj bi iz svobodne države naredil suženjsko absolutno monarhijo. Po prohibiciji alkohola naj bi na vrsto prišle še ostale stvari, npr. tobak, gledališča, kegljišča, sladkor itd., skratka vse stvari, ki so človeku v njegovem težkem življenju nudile sladkobo in okrepčilo.³⁰ To pa naj bi končalo osebno svobodo in začelo duševno suženjstvo. Kongresnike, ki so bili podporniki "suhosti", so

26 "Ali je prohibicija ustavna?" *Ameriška domovina*, 2. februar 1920, 2.

27 "Nekaj stvari v zvezi s prohibicijo." *Glas naroda*, 19. januar 1920, 1.

28 Prav tam.

29 "Prohibicija." *Glas naroda*, 6. julij 1920, 2.

30 "Prohibicija krade ljudstvu svobodo." *Ameriška domovina*, 9. februar 1920, 1.

označili za mračnjaške in hinavske, hkrati pa zahtevali, da morajo še v tem letu izginiti iz kongresa. Ljudi so opominjali predvsem na to, da pri prohibiciji ne gre za vprašanje slabih posledic, ki jih s seboj prinaša alkohol, temveč predvsem za vprašanje osebne svobode.³¹ Svoje mnenje so utemeljili s tem, da strinjanje z uvedbo prohibicije pomeni tudi strinjanje z morebitnim naslednjim korakom, npr. nadzorom nad prehranjevanjem. Kongres naj bi tako lahko zapovedal, da "se sme meso samo enkrat v tednu uživati, itd. Kongres ima pravico zapovedati, da v ponedeljek uživamo fižol, v torek lečo, v sredo čebulo, v četrtek krompir, v petek ribe, v soboto polento, v nedeljo pa je ješprenj."³² Poleg tega sta slovenska časnika težavo videla še na povsem drugem področju: glavna maksima prohibicije je bil izbris pijanosti na ameriškem ozemlju, kar je bilo na papirju, ki prenese vse, mogoče, v praksi pa ni bilo izvedljivo. Čeravno je prohibicijski zakon prepovedal uživanje alkohola, to še ni pomenilo, da do tega ne bo prišlo, kar je vidno tudi v drugih primerih: zakoni prav tako ne dovoljujejo umora, pa to še ne pomeni, da do njih zato ne prihaja.³³

Še en zanimiv vidik predstavlja želja časnikov po politični aktivaciji ljudi. Želeli so predvsem, da si bralci zapomnijo vse politike, ki so podprli prohibicijo, saj bi jim tako lahko preprečili ponovno izvolitev na prihajajočih volitvah. *Ameriška domovina* je na tak način zaključila kar nekaj svojih prispevkov. Članek o tem, da je policist v lokalni najprej naročil žganje in nato želel natakario aretirati, so zaključili tako: "Kako dolgo, ko bodejo državljani na volišču odpravili te tiranske, nemoralne razmere? Prohibicija je bila usiljena ljudem, Ljudje niso za njo glavovali."³⁴ Podobno so zaključili članek o poročanju časopisa *Cleveland News*: "Državljani naj jo nekoliko premislijo in si zapomnijo, da bodo vedeli, kako se voli v jeseni."³⁵ Ko so sodniki začeli deliti strožje kazni za kršenje prohibicije, pa so zapisali:

31 "Prohibicija in volitve." *Ameriška domovina*, 5. marec 1920, 2.

32 Prav tam.

33 "Ideje Benjamina Franklina o prohibiciji." *Glas naroda*, 12. februar 1920, 2.

34 *Ameriška domovina*, 16. februar 1920, 1. Namesto besede "glavovali" je verjetno mišljena beseda "glasovali".

35 *Ameriška domovina*, 12. marec 1920, 1.

To smo napisali rojakom v opomin. Taka je postava, in postava bo taka, dokler ne bodo volivci z ogromnim glasovanjem oddali na volišču svoj protest. Postava je tiranska, nedostojna Ameriške svobode, usiljena ljudem proti ljudski volji, toda postava je in spolnovati se mora. Ljudje imajo moč, da to spremenijo, in znamenja kažejo, da bodejo spremenili, kajti postava je tako kruta, da se gnjusi celo pristašem prohibicije. V jeseni bo prilika odpraviti, kar nam je bilo usiljeno z zvijačo, proti naši volji.³⁶

Od ljudi so prav tako pričakovali, da bodo skrajno budni in čuječi. Zapisali so namreč, da so želeli "suhi" politiki iz ljudi narediti "zatelebane kvekerje", kdor pa tega ni verjel, je zanje veljal za politično, dušeno in telesno slepega. Z budnostjo in čuječnostjo bi namreč njihovi bralci preprečili, da bi iz njih napravili "mrtve hlode, katere bodejo pometali po ljubi volji!"³⁷

Oba časopisa sta poudarjala tudi nesmiselnost prohibicije z verskega stališča. Večino ljudi so namreč v šolah učili, da zmerno uživanje alkohola ni škodljivo, hkrati pa so nesmiselnost prepovedi povezovali tudi s Svetim pismom. Bog naj bi v njem pokazal, kako se zasadi vinska trta, pa tudi Kristus sam je pil vino. Bralce so opomnili tudi na Noeta, ki je enkrat pregloboko pogledal v kozarec, pa "ga Bog raditega ni kaznoval, ampak je rekel njegovim sinovom: 'Vidite očeta tam, kako leži? Pojdite in pokrijte ga!'"³⁸ V zvezi s tem so izrazili nestrinjanje s strogimi kaznimi, ki so jih dobili uživalci alkohola. Da bi svoja stališča podkrepili, so objavili razmišljanje duhovnika Thomas F. Burka, ki je ostro napadel prohibicijo. Po njegovem mnenju je bila prohibicija navadno zatiranje, ki ni izboljšalo socialnega položaja ljudi. Burke je poudaril, da je prepoved vina v nasprotju s katoliško filozofijo in v nesoglasju s teologijo. Čeprav naj bi s svojim govorom napravil velik vtis na zagovornike in nasprotnike prohibicije, so v *Glasu naroda* pristavili, da je zakon še vedno veljaven in ga je potrebno upoštevati.³⁹

36 "Prohibicija je postala jako stroga." *Ameriška domovina*, 12. april 1920, 1.

37 "Prohibicija krade ljudstvu svobodo." *Ameriška domovina*, 9. februar 1920, 1.

38 "Kazni in žrtve prohibicije." *Ameriška domovina*, 28. maj 1920, 2.

39 "Duhovnik je ostro napadel prohibicijo." *Glas naroda*, 21. april 1920, 1.

Še ena skupna tema obeh časopisov so bile negativne posledice prohibicije, ki sta jih občasno poimenovala kot "darove prohibicije". Tako so pogosto poudarjali, da se "suhe" napovedi o nebesih, ki naj bi jih prinesla prohibicija, niso uresničile. Beležili so več kot tisoč tatvin, roparske napade, več kot sto ugrabitev deklet, zgodilo pa se je še 17 umorov. Razlog, da je v "suhem rajju" lahko prišlo do takih zločinov, so v časopisu *Ameriška domovina* iskali prav v prohibiciji, ker je ta prepovedovala pitje in prodajo alkohola, ki se mu prebivalci niso bili pripravljene odreči. Zato so posegali pa alkoholu slabe kvalitete, ki je vplival na njihov finančni položaj ter fizično in mentalno zdravje.⁴⁰ Poleg slednjega je časopisje izpostavilo tudi neenakopravno uveljavljanje prohibicije. Predvsem na vzhodni obali ZDA naj bi bila prohibicija veliko strožja, kot na zahodu, sploh v Kaliforniji. Tam prohibicije v taki obliki, kot so jo poznali na vzhodni strani ZDA, niso poznali, kar so v *Glasu naroda* označili za hinavsko in hipokritsko. Po njihovih podatkih naj bi kalifornijska vlada celo dovoljevala izdelovanje vina za izvoz in za domačo uporabo. V mestu Sierra Nevada so veliko stopnjo kršenja prohibicije ponazorili z izjavo, da "če bi se hotelo s silo izvesti prohibicijo v tem kraju, bi bilo treba uničiti vsakega možkega, žensko in otroka".⁴¹

Ena od problematičnih posledic prohibicije je bilo tudi tihotapljenje pijače, največkrat s Kube ter iz Kanade in Mehike, kjer prohibicije ni bilo. Po mnenju obravnavanih časnikov je bila alkoholna prepoved stvar revežev, saj so se bogataši lahko vsak trenutek odločili in odpotovali v državo brez prohibicije. Že 21. januarja so tako zapisali, da "*kdor ima denar, bo lahko šel v Canado gostovat, revež bo pa doma vodo pil. Narobe svet.*"⁴² Dodatek k raznoliki paleti negativnih posledic prohibicije je prispeval še ameriški kongresnik James A. Gallivan, ki pa je poudarjal predvsem velik porast žganjekuh ter dejstvo, da je postal sumljiv praktično vsak kotliček za kuhanje čaja, kot tudi vsaka posoda za golaž.⁴³ V kasnejših mesecih so izdali članek, v katerem so omenili še nekaj pomembnih posledic uvedbe amandmaja. Zaradi prepovedi

40 *Ameriška domovina*, 9. julij 1920, 1.

41 "Prohibicija in hinavščina." *Glas naroda*, 25. oktober 1920, 2.

42 "Pogon na alkohol se otvori 1. februarja." *Ameriška domovina*, 21. januar 1920, 1.

43 "Stroški za uveljavljanje prohibicije." *Glas naroda*, 6. maj 1920, 1.

alkohola je narasla cena sladkim pijačam in sladkorja, davek nanje pa je znašal več kot sto milijonov dolarjev.⁴⁴ Izpostavili so tudi nasilje. V tem kontekstu so omenili, da pogosto ženske niso podpirale prohibicije, saj so njihovi možje pogosteje posegali po žganju, kar je pomenilo nasilne izbruhe doma. Neka žena je tako dejala:

Dokler so bili saloni še odprti, nisem imela nikdar vzroka pritoževati se nad svojim možem. Pil je svojo čašo piva kot dela to vsak pošten človek, a se ni nikdar napil. Odkar pa imamo prohibicijo, je postal moj mož pravi pijanec. Vsakih par dni se naliže z ono ostudno pijačo, katero prodajajo sedaj, in kadar pride pijan domov, me pretepa ter konečno vrže na cesto.⁴⁵

V kasnejših izjavah so navedli še druge posledice, ki so govorile o porastu umorov in uživanju ostalih drog. V eni od števil *Ameriške domovine* so opozorili na porast števila bolnikov v mestnih bolnišnicah, ki so uživali morfij in kokain. V Warrensvillu naj bi zaradi tega umrlo več kot 200 ljudi.⁴⁶ Vzpenjalo naj bi se tudi število blaznih ljudi:

Zdravniki pravijo, da postaja vsak dan več ljudi blaznih. Sedanja blaznica v Newburgu je veliko premajhna. Zahteva se nove prostore za 2000 blaznežev. Nam se le to čudno zdi, kako morejo biti ljudje blazni v času prohibicije. Pripovedovali so nam, da ko ne bo pijače, ne bo bolezn, ne ječe, ne pijancev, ne blaznosti, ne zločinov. In kaj je res? Le pogledjte okoli sebe!⁴⁷

"LEPE REČI SE GODIJO V TEJ DEŽELI" ALI "TUDI POSLEDICA PROHIBICIJE, EH?"

Iz predhodnih odstavkov je razvidno tudi to, da sta časnika pri poročanju o prohibiciji pogosto uporabljala retorična vprašanja in ironijo. Slednja se je pogosto nahajala predvsem v novicah, ki so govorile o negativnih učinkih prohibicije, ali pa v posebnem, satiričnem delu časopisov. V *Ameriški domovini* jo je mogoče najti večinoma na koncu posameznih prispevkov. Po navadi so govorili o "*velikih uspeh*

44 *Glas naroda*, 31. julij 1920, 1.

45 "Ta ženska ni za prohibicijo." *Glas naroda*, 10. avgust 1920, 1.

46 *Ameriška domovina*, 19. april 1920, 1.

47 *Ameriška domovina*, 7. maj 1920, 1.

prohibicije", "prohibicionističnih nebesih", v katerih je vladalo splošno bratstvo in kjer ni bilo prostora za zločine. Ko so v časopisu poročali o Johnu Gettnu, ki je zaradi kuhanja žganja prejel 200 dolarjev kazni, 40 dni ječe, kasneje pa še 1000 dolarjev plačila davkov, so zapisali: "*Lepe reči se godijo v tej deželi.*"⁴⁸ Na podoben način so se odzvali na novico o velikem porastu ropov v Clevelandu. Izpostavili so, da je policija zaprla tri tatove, istočasno pa so zaprli še 17 ljudi, ki so kršili prohibicijski zakon. Na koncu so zapisali: "*Hm, kaj pa hočete! Danes so že taki časi.*"⁴⁹

Ko so v eni od naslednjih izdaj časopisa omenjali, da je v času amandmaja prišlo do velikega porasta ljudi, okuženih s spolnimi boleznimi, so članek zaključili z vprašanjem: "*Tudi posledica prohibicije, eh?*"⁵⁰ Nesmiselnost prohibicije so pogosto začinili še z verskimi vprašanji. Ko so v časopisu poročali o trinajstih grešnikih, ki so s pitjem oz. prodajo žganja kršili ustavo, so v časopisu na koncu pripomnili: "*Bog ve, če bi Stvarnik spodil Adama iz raja, če bi Adam namesto jabolka pokusil kapljo vina!*"⁵¹ Čez slaba dva tedna so v enem od člankov zopet napisali, da je v tem času greh to, kar je bilo dovoljeno vse od nastanka sveta.⁵² Nekaj ironičnih odgovorov se je dotikalo tudi zaporov. Ko so v enem od prispevkov govorili o volitvah, so poleg zdravstvene tematike in problematike podzemne železnice namenili nekaj prostora še zaporom. V časopisu se niso strinjali z gradnjo nove ječe, kar so utemeljevali s tem, da so v času "*prohibicije vsi postali svetniki, kaj nam torej mar ječa.*"⁵³ Kasneje so mnenje o ječi še izpostavljali, vendar v drugačnem (a zopet rahlo ironičnem) kontekstu:

In prav trdno pričakujemo, da bodejo oblasti konečno zaprle vseh onih 70.000 državljanov v Clevelandu, ki so bili tako predrzni, da so lansko leto "mokro" volili. No, potem bomo seveda potrebovali ječo za \$25.000.000,

48 *Ameriška domovina*, 1. marec 1920, 1.

49 *Ameriška domovina*, 28. april 1920, 1.

50 *Ameriška domovina*, 5. marec 1920, 1.

51 *Ameriška domovina*, 31. marec 1920, 1.

52 *Ameriška domovina*, 19. april 1920, 4.

53 "Vsak citizen naj gre volit v torek." *Ameriška domovina*, 26. april 1920, 1.

»Edinole Sahara je čisto suha.« Uvedba prohibicije in njen odmev v časnikih *Ameriška domovina* in *Glas naroda*

a za dvajset tisoč družin, ki ne morejo dobiti stanovanja so dobre stare podrtje železniške barake. Taka je prohibicija z vsemi svojimi blagoslovi.⁵⁴

Slika 3: Recept za domače pivo.⁵⁵

Določena mera ironije je vidna tudi pri novicah, ki obravnavajo prohibicionistične prestopke jugoslovanskih narodov. V nekaj člankih so izrazili svojo nejevero zaradi velikega števila obtoženih južnih Slovanov. Tako so zapisali, da so v enem dnevu obsodili 60 kršiteljev prohibicije, "med njimi 18 naših dragih rojakov in kakih 25 'bratov Hrvatov'. Ne vemo,

54 "Kazni in žrtve prohibicije." *Ameriška domovina*, 28. maj 1920, 2.

55 "Spirited Republic: Alcohol in American History." Dostopno na: <https://www.flickr.com/photos/ocarchives/6837940869/in/photostream/> (dostop: 23. februar 2019).

ali je naš jugoslovanski narod 'ekspert' v izdelovanju 'domače kaplje', ali nam je narava podelita posebni dar zato, skratka. Jugoslovani so bili 'v večini'.⁵⁶ Na koncu prispevka so nekaj besed namenili še usmiljenim sodnikom. Zanje so upali, da bodo imeli dolgo življenje, njihove mile kazni pa naj bi jim pomagale ob sodnem dnevu, "ko se bodejo prohibicijonisti – kozli – ločili od žganjetvorcev – jagnjet!"⁵⁷ Še ena podobna ironična izjava je bila zapisana nekaj mesecev pozneje. V neki noči je bilo aretiranih 16 oseb, ki so bile tako ali drugače povezane z žganjem. Med njimi ni bilo nobenega Jugoslovana, saj naj bi ti pili samo vodo. Že v naslednjem stavku je sledilo retorična vprašalnica *Kaj?* in nato še trditev, da naj bo zveličan tisti, ki verjame tej trditvi.⁵⁸

Zironičnimi komentarji so v *Ameriški domovini* pospremili tudi nekatere novice, ki so govorile o ropih žganja. Ob novici, da so tatovi odnesli 35 galon žganja, ki ga je nek pogrebnik potreboval za balzamiranje, so se v časopisu preprosto odzvali z "Dober tek".⁵⁹ Pisali so tudi o tem, da so roparji iz neke kleti vzeli 83 zabojev te žganje pijače. V sosednji stavbi je nočni stražnik videl, kaj se dogaja, zato je takoj poklical policijo, ki je hitro prišla na kraj nesreče. V članku so to hitro pomoč pospremili z besedami: "Kdo neki ne bi šel žganju na pomoč danes!"⁶⁰ V nadaljevanju članka pa so še zapisali, kje leži razlog za veliko število ropov: "Bliža se zima, kašelj, influenza in tatovi potrebujejo zdravil."⁶¹ Razvidno je, da se je oblast preveč ukvarjala z lovom na kršitelje prohibicije, namesto s pravimi socialnimi problemi, kar sta časopisa pogosto izpostavila.

V *Glasi naroda* sem zasledil manjši delež sprotnih ironičnih komentarjev v novicah. Eden od takih se je pojavil v novici, ki je govorila o možnosti uvedbe prohibicije na Švedskem, kjer naj bi tudi obravnavali sijajne uspehe prohibicije v ZDA. V časopisu so nato v oklepaju zapisali, da so to "res sijajni uspehi. Nič drugega se ne širi kot hinavščino, laž

56 "Sodnik je milosten z nasprotniki vode." *Ameriška domovina*, 4. februar 1920, 1.

57 Prav tam.

58 *Ameriška domovina*, 20. avgust 1920, 1.

59 *Ameriška domovina*, 5. maj 1920, 1.

60 *Ameriška domovina*, 6. oktober 1920, 1.

61 Prav tam

in graft, ki je že preje cvetel v Ameriki.⁶² Ironija je v tem časniku bolj vidna v posebni rubriki časopisa z naslovom Peter Zgaga.⁶³ V njej so se pogosto nahajala ironična vprašanja in komentarji glede različnih tematik; od socialnih, gospodarskih pa tudi političnih, svoje mesto pa je našla tudi prohibicija. S pomočjo ironičnih odgovorov, retoričnih vprašanj in krajših pesmic so želeli prikazati napake prohibicije, hkrati pa je bila njihova maksima pri pisanju verjetno tudi to, da svoje bralce zabavajo.

Ena od možnosti, s pomočjo katerih se je Peter Zgaga šalil iz prohibicije, so bile različne razlage in definicije. Tak primer predstavlja definicija "suhača". Peter Zgaga je zapisal, da gre pri tem za človeka, ki ima vodo v možganih in šnops v kleti.⁶⁴ Na tem mestu je avtor verjetno apeliral predvsem na dejstvo, da so ta plemeniti amandma pogosto prav plemenito kršili njegovi največji podporniki. Kasneje so na podoben šaljiv način definirali tudi izraz prohibicija. To naj bi bila postava, "ki vas napravi žalostnega zvečer ter veselega in zdravega zjutraj, namesto da bi vas napravila veselega zvečer in bolnega zjutraj".⁶⁵ S tem je svoje bralce opomnil, da lahko preglobok pogled v kozarec naslednjega dne povzroči slabo počutje oz. mačka.

Z ironičnimi komentarji so pogosto pospremili vlogo prohibicije v družbi: zapisali so, da je prohibicija spravila že veliko ljudi šest čevljev pod zemljo, vendar ne v grob, temveč v klet.⁶⁶ Kasneje so celo izpostavili njeno pozitivno posledico, in sicer to, da je prohibicija "skrčila število ljudi, ki si domišljajo, da znajo peti".⁶⁷ Določene opazke so podelili tudi ameriškemu narodu na splošno. Zapisali so, da bodo v kratkem

62 "Prohibicijski rumel na Švedskem." *Glas naroda*, 1. september 1920, 1.

63 Gre za posebno zabavno kolumno v *Glasu naroda*, v katerem je Peter Zgaga podajal satirične komentarje na tedanje situacije v ZDA in po svetu. Peter Zgaga je psevdonim Janeza Trčka, ki je nekaj časa deloval tudi kot urednik časopisa. Več o tem: "Janez Trček." Dosegljivo na: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi719126/> (dostop: december 2018).

64 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 19. januar 1920, 1.

65 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 22. maj 1920, 2.

66 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 21. februar 1920, 2.

67 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 2. avgust 1920, 2.

postali narod "vodopivcev" in "salatožrcev".⁶⁸ V podobno ironičnem tonu so nadaljevali tudi 26. avgusta, ko so zapisali, da naj bi se površina ameriških jezer znižala, kar "*prepričljivo dokazuje, da pijejo ljudje izza uveljavljanja prohibicija več vode, kot so jo pili prej*".⁶⁹

Ironija se je pogosto prikradla v novice, ki so poročale o neuspehih prohibicije. Tako so napisali, da so marca 1919 v New Yorku aretirali 20 oseb zaradi pijanosti, medtem ko je številka leto kasneje, v času prohibicije, padla na "*reci in piši, samo devetnajst oseb*".⁷⁰ Vse skupaj so označili za očiten uspeh, ki ga nihče ne more omalovaževati ali izpodbijati.⁷¹ Kot še eno "veliko" prednost prohibicije so izpostavili dejstvo, da "*ni bilo treba posebnega procesa, da je izpremenil človek dobro pivo v gnojnico. /.../ To je eden izmed mnogoštevilnih blagrov prohibicije*".⁷² Še en tak primer kritike piva se pojavi 28. junija 1920. V njej je zapisano, da so Petru Zgagi postregli pivo s pol odstotno vsebnostjo alkohola. Peneče pivo naj bi bilo po okusu tako slabo, da ga je poimenoval "*polprocentna brozga*", kasneje pa še "*zlodjeva stvar*". Avtor ni pozabil navesti niti razloga za penjenje piva. Ta naj bi skoraj zagotovo tičal v jezi piva, ker v sebi vsebuje tako malo alkohola.⁷³ Poleg pivske kritike so izpostavili še to, da prohibicija ne deluje tako, kot je bilo zapisano na papirju, saj ni izpolnjevala svoje osnovne naloge, tj. preprečevanje uživanja alkohola. Peter Zgaga je zapisal, da bodo Kanadčani po volitvah lahko volili, kar pa njih v New Yorku ne gane, saj so alkohol uživali že štiri dni pred njihovimi volitvami.⁷⁴

Zanimivi zapisi v tej satirični rubriki so povezani tudi z oblastjo. V eni številki so tako kritizirali sodstvo. Ko je bilo potrebno odločati o ustavnosti prohibicije, je slednje delovalo zelo počasi, medtem ko so

68 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 13. avgust 1920, 2.

69 "Aforizmi." *Glas naroda*, 26. avgust 1920, 3.

70 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 9. april 1920, 2.

71 Prav tam.

72 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 7. junij 1920, 2. V tem primeru verjetno kritizirajo predvsem poslabšanje kvalitete alkoholnih pijač v času prohibicije. Ker je bila pijača tako težko dostopna, so ljudje pogosteje pili pijačo slabše kvalitete, saj pogosto druge možnosti sploh niso imeli.

73 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 28. junij 1920, 2.

74 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 30. oktober 1920, 2.

lahko v drugih primerih, kjer so se zadeve dotikale njih, pospešili proces. Peter Zgaga je tako navedel predvsem hitro odločitev, da *"najvišji sodniki niso podvrženi osebni davku."*⁷⁵ Politiko so kritizirali tudi zaradi tega, ker so se povsem osredotočili na uveljavljanje prohibicije, pri tem pa pozabili na ostale probleme. Tako so zapisali, da naj bi se na naslednjih volitvah borili zgolj "suha" in "mokra" stranka, pri čemer bo geslo prvih "Proti pijači!", "Nazaj nam jo dajte!" pa geslo drugih. Še prej pa so zapisali: *"Kaj tarif, kaj liga narodov, kaj izobrazba? Z vsem tem na gnojišče, le v znamenju šnopsa boš zmagal ali propadel. Kakšno sodbo bodo imeli o nas prosvitljencih drugi v resnici prosvitljeni narodi?"*⁷⁶ Podobna kritika je izšla nekaj mesecev kasneje, nanašali pa so se na gospoda Coxa, ki je prisegel, da bo branil 18. amandma. Peter Zgaga je nato postavil nekaj retoričnih vprašanj, ki so opozarjala na to, da bi se lahko osredotočili tudi na druge amandmaje, npr. na izvajanje volilne pravice temnopoltih državljanov.⁷⁷ Na tapeti kritike so se pogosto znašli tudi organi pregona, predvsem zaradi velike korupcije. Tako so zapisali, da lahko človek krši 18. amandma, če podkupi pravo osebo. Žganje naj bi tako (seveda za primerno vsoto) dobil ravno pri osebi, ki je prisegla, da tega ne bo storila. Podobna zgodba naj bi se godila tudi v primeru selitve žganja v klet. Pri tem naj bi najmanj *"dva davčna uradnika pozorno pazila, da ga boš res dobil – seveda, proti gotovi odškodnini"*.⁷⁸

Svojo pozornost so namenjali tudi podpornikom prohibicije. Za njihove največje podpornike so zapisali, da *"so postali tako temeljiti in navdušeni suhači, da celo ob lepem vremenu vlačijo marelo seboj"*.⁷⁹ V eni od naslednjih številok so zapisali, da nekateri prohibicionisti menijo, da je vsa dobrobit sveta odvisna od njih. Sledil je satirični zapis, da je verjetno grozno nositi tako odgovornost.⁸⁰ V nekaj številkah te satirične rubrike sem zasledil tudi različne primerjave. Združene države so tako v

75 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 4. junij 1920, 2.

76 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 19. junij 1920, 2.

77 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 18. september 1920, 2.

78 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 30. september 1920, 2.

79 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 12. junij 1920, 2.

80 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 17. junij 1920, 2.

eni od izdaj primerjali s puščavo Gobi, ker niso bili "Amerikanci še nikoli tako zelo podobni žejni gobi".⁸¹ Svoje mesto pa so dobile tudi različne šale, ki so se nanašale na prohibicijo, kot npr.: "Ko sem se včeraj vrnil domov, nisem mogel odpreti s ključem vrat. Ali je bilo temno? Ne, svetlo pivo."⁸²

Na koncu pa v tej satirični koloni niso pozabili niti na navdušence nad poezijo, saj so objavili kar nekaj pesmi povezanih z "mokro" tematiko. Maja 1920 so objavili pesem, s katero so ponazorili vzdihovanje žrtve prohibicije: "Kot paradajz rdeč, / kot živ ogenj žareč / je moj ponos: / moj nos. / Oh kaj bi dal, oh kaj bi dal, / da bi tak vedno mi ostal!"⁸³ Julija so na časopisni papir prelili še eno pesem, tokrat s tematiko, s katero so (vsaj navidezno) kritizirali preveliko uživanje alkohola: "Polna srca, / prazne flaše, / več dejanj in manje vina. / Vso krepost v besede naše, / pa bo večna in bo srečna / lepa naša domovina."⁸⁴ Peter Zgaga se prav tako ni izognil pesmi, v kateri bi vsaj prikrito kritiziral prohibicijo; pesem je namreč naslovil z "Inkvizicija – prohibicija" in s tem nakazal negativno držo: "Prej so topli jih z jermeni, / zdaj pa z brozgo prav poceni / blaznost jim obnavljajo / in v raj jih spravljajo."⁸⁵ V tej pesmi je vidna tudi kritika alkohola v času prohibicije. Ker so ljudje težje dostopali do njega, je bil pogosto slabe kvalitete, kar je ljudem še bolj škodovalo.

"PITI ALI NE PITI – ZATO SE ZDAJ GRE."

Kako mokra sta bila torej *Glas naroda* in *Ameriška domovina*? Iz časopisnih člankov, ki so izšli v prvem letu uvedbe 18. amandmaja, je razvidno, da sta oba časopisa stala na "mokri" strani alkoholnega boja v ZDA. Kritiko sta usmerjala predvsem proti odvzemu osebne izbire, kar zanju ni bilo sprejemljivo, hkrati pa je to v nasprotju s frazo "dežela svobodnih in dom pogumnih", ki jo lahko še danes slišimo v ameriški

81 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 8. junij 1920, 2.

82 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 22. julij 1920, 2. V originalu je v besedi *ključ* manjkala črka *k*, zato sem jo dodal v besedilu.

83 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 13. maj 1920, 2.

84 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 8. julij 1920, 2.

85 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 25. september 1920, 2.

himni. Oba časopisa sta zato v svojih člankih na različne načine kritizirala prohibicijsko zakonodajo, pri čemer sta navajala različne podatke, govore, navodila, pogosto pa sta se poslužila ironičnih zaključkov. To je veljalo predvsem za novice, ki so izkazovale slabosti 18. amandmaja. Ne glede na nasprotovanje temu plemenitemu eksperimentu pa ne moremo trditi, da sta časopisa podpirala pretirano uživanje alkohola. Ko so leta 1933 razveljavili prohibicijski zakon, je Peter Zgaga zapisal sledeče besede:

In to kar sem hotel povedati. Odel sem se v haljo moralista in vam pravim:– Zmerno ga uživajte, saj je vinček vendarle tako sladek, da bi bilo greh goltati ga kar na debelo. /.../ Ali so morete misliti kaj bolj pomembnega in globokega kot so sledeči slovenski pregovori: Grlo zapravi več hiš, kakor vojska, grom in blisk. Kdor veliko pije, premalo izpije /.../⁸⁶

Podobno mnenje so izražali številni drugi slovenski časopisi v Ameriki, vprašanje pa je, če jim je pregovorno "mokre" Slovence uspelo posušiti.

86 "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 6. december 1933, 2.

VIRI IN LITERATURA

Časopisni viri

- Ameriška domovina*, 1. marec 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 12. marec 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 16. februar 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 17. maj 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 19. april 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 19. april 1920, 4.
- Ameriška domovina*, 20. avgust 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 28. april 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 31. marec 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 5. maj 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 5. marec 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 6. oktober 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 7. maj 1920, 1.
- Ameriška domovina*, 9. julij 1920, 1.
- Glas naroda*, 31. julij 1920, 1.
- "Aforizmi." *Glas naroda*, 26. avgust 1920, 3.
- "Ali je prohibicija ustavna?" *Ameriška domovina*, 2. februar 1920, 2.
- "Dopis." *Glas naroda*, 30. avgust 1920, 2.
- "Duhovnik je ostro napadel prohibicijo." *Glas naroda*, 21. april 1920.
- "Ideje Benjamina Franklina o prohibiciji." *Glas naroda*, 12. februar 1920, 2.
- "Kaj določa zakon o prohibiciji." *Glas naroda*, 16. marec 1920, 4.
- "Kako se spolnuje postava prohibicije." *Ameriška domovina*, 2. februar 1920, 1.
- "Kazni in žrtve prohibicije." *Ameriška domovina*, 28. maj 1920, 2.
- "Kdo je povzročil prohibicijo." *Ameriška domovina*, 27. februar 1920, 4.
- "Koliko zaleže en glas." *Ameriška domovina*, 28. april 1920, 2.

- "Nekaj stvari v zvezi s prohibicijo." *Glas naroda*, 19. januar 1920, 1.
- "Nekaj svarila rojakom glede prohibicije." *Ameriška domovina*, 14. januar 1920, 1.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 12. junij 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 13. avgust 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 13. maj 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 17. junij 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 18. september 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 19. januar 1920, 1.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 19. junij 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 2. avgust 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 21. februar 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 22. julij 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 22. maj 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 25. september 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 28. junij 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 30. oktober 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 30. september 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 4. junij 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 6. december 1933, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 7. junij 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 7. junij 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 8. julij 1920, 2.
- "Peter Zgaga." *Glas naroda*, 9. april 1920, 2.
- "Pogon na alkohol se otvori 1. februarija." *Ameriška domovina*, 21. januar 1920, 1.
- "Prohibicija." *Glas naroda*, 6. julij 1920, 2.
- "Prohibicija in hinavščina." *Glas naroda*, 25. oktober 1920, 2.
- "Prohibicija in volitve." *Ameriška domovina*, 5. marec 1920, 2.

- "Prohibicija je postala jako stroga." *Ameriška domovina*, 12. april 1920, 1.
- "Prohibicija krađe ljudstvu svobodo." *Ameriška domovina*, 9. februar 1920, 1.
- "Prohibicija tobaka je sedaj na vrsti." *Ameriška domovina*, 19. januar 1920, 1.
- "Prohibicijski rumel na Švedskem." *Glas naroda*, 1. september 1920, 1.
- "Sodnik je milosten z nasprotniki vode." *Ameriška domovina*, 4. februar 1920, 1.
- "Stroški za uveljavljanje prohibicije." *Glas naroda*, 6. maj 1920, 1.
- "Ta ženska ni za prohibicijo." *Glas naroda*, 10. avgust 1920, 1.
- "Točenje alkoholnih pijač." *Slovenski narod*, 24. april 1920, 3.
- "Točenje vina in piva zopet dovoljeno." *Slovenski narod*, 7. maj 1920, 3.
- "Volsteadova postaja in naslednji kongres." *Glas naroda*, 10. maj 1920, 2.
- "Vsak citizen naj gre volit v torek." *Ameriška domovina*, 26. april 1920, 1.

Spletni viri

George, Robert P. in David A. J. Richards. "The eighteenth amendment". Dosegljivo na: <https://constitutioncenter.org/interactive-constitution/amendments/amendment-xviii> (dostop: december 2018).

"Statutes at Large: 66th Congress, Session 1, Chapter 85." Dosegljivo na: <http://legisworks.org/congress/66/publaw-66.pdf> (dostop: december 2018).

"Trček, Janez. 1891-1942." Dosegljivo na: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi719126/> (dostop: december 2018).

"Spirited Republic: Alcohol in American History". Dosegljivo na: <https://www.archives.gov/press/press-kits/spirited-republic/images.html> (dostop: 23. februar 2019).

"Spirited Republic: Alcohol in American History". Dosegljivo na: <https://www.archives.gov/press/press-kits/spirited-republic/images.html> (dostop: 23. februar 2019).

"Spirited Republic: Alcohol in American History". Dostopno na: <https://www.flickr.com/photos/ocarchives/6837940869/in/photostream/> (dostop: 23. februar 2019).

Literatura

Gitlin, Martin. *The Prohibition era*. Minnesota: ABDO Publishing Company, 2011.

Jaklič, Klemen in Jurij Toplak. *Ustava Združenih držav Amerike: s pojasnili*. Ljubljana: Nova obzorja, 2005.

Merz, Charles. *The Dry Decade*. New York: Doubleday, Doran & Company, Inc., 1931.

Leksikoni in enciklopedije

Dermastia, Alenka, ur. *Enciklopedija Slovenije*. 1. zvezek (A-Ca). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987.

Dermastia, Alenka, ur. *Enciklopedija Slovenije*. 3. zvezek (Eg-Hab). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989.

POVZETEK

Prohibicija velja za eno bolj zanimivih in razgibanih obdobj ameriške zgodovine med obema vojnoma. Prvič je bila uvedena med prvo svetovno vojno, sčasoma pa je prešla v prešla v povojni stadij, vendar je pri tem pridobila povsem drugo konotacijo. Če so jo njeni "suhi" podporniki še med vojno videli kot patriotično dejanje, so s povojnim zakonom svoj kompas nastavili v drugo smer. Z zakonom so namreč želeli preprečiti prodajo, transport in uživanje alkohola, vendar jim to iz različnih razlogov ni uspelo. Eden glavnih so bile številne izjeme, ki so še vedno dovoljevale uživanje alkohola. Vse to je vodilo v pogoste kršitve plemenitega eksperimenta, kar je še dodatno indiciralo na to, da sta amandma in prohibicijski zakon pogosto ostala zgolj mrtvi črki na papirju.

Na različne načine sta na to opozarjala tudi *Ameriška domovina* in *Glas naroda*, dva izmed najbolj poznanih slovenskih časnikov, ki so izhajali v Združenih državah Amerike. V svojih člankih sta pogosto pokazala svojo "mokro" plat, saj sta prohibicijo načeloma odklanjala. Glavni razlogi za to so tičali predvsem v kratenju osebne svobode ter v mišljenju, da pretiranega pitja alkohola ne bodo rešili s prepovedjo. Hkrati sta prohibicijo dojemala kot zadevo revežev, saj so si državljani, ki so imeli pod palcem dovolj denarja, lahko privoščili pot v sosednje države, kjer je žlahtna kapljica še vedno lahko tekla po človeških grlih. Svoje nestrinjanje s prohibicijo sta izražala na različne načine. Objavljala sta prispevke, v katerih sta prikazovala neuspehe plemenitega eksperimenta, povzemala govore posameznikov, ki so prav tako zagovarjali "mokro" stališče, ali pa sta njene težave preprosto ironično komentirala. Tema je bila za časopisje zelo pomembna, saj so v praktično vsaki številki tej tematiki namenili nekaj besed.

Kritike sta oba časnika usmerjala tako proti neaktivnim volivcem ter oblasti. Proti prvim zato, ker so s svojo politično neaktivnostjo deloma pripomogli k uveljavitvi prohibicije. Na drugi strani so oblasti očitati predvsem dejstvo, da se niso ukvarjali s praviimi problemi, ki so takrat pestili ZDA. Z gospodarskega stališča so poudarjali, da prepoved prodaje alkohola pomeni, da državni proračun iz tega naslova ne

prejema več davkov. Ta podatek je še posebno bodel v oči leta 1929, ko je izbruhnila velika gospodarska kriza. Predvsem po tem dogodku je prohibicija izgubljala svoje podpornike, dokler je ni leta 1933 ameriški predsednik Franklin D. Roosevelt uradno ukinil.

KONTAKTI AVTORJEV

AUTHORS' CONTACT INFO

Jure K. Čokl, univerzitetni diplomirani kulturolog, doktorski študent zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani

Ulica Manice Komanove 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
jure.cokl@gmail.com

dr. Primož Gašperič, znanstveni sodelavec, vodja Zemljepisnega muzeja

Geografski inštitut Antona Melika, ZRC SAZU
Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
primoz.gasperic@zrc-sazu.si

Žan Grm, univerzitetni diplomirani nemcist in univerzitetni diplomirani zgodovinar

Zrinjskega ulica 20, SI – 1230 Domžale, Slovenija
zan.grm@gmail.com

Monika Močnik, kustosinja in doktorska študentka zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani

Muzej novejše zgodovine Slovenije
Celovška cesta 23, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
monika.mocnik@muzej-nz.si

Branko Ocvirk, magister profesor zgodovine

Čemšenik 1, SI – 1413 Čemšenik, Slovenija
ocvirk.branko@gmail.com

Ivan Smiljanić, univerzitetni diplomirani zgodovinar in univerzitetni diplomirani rusist

Tuga Vidmarja 2, SI – 4000 Kranj, Slovenija
ivansmil.is@gmail.com

dr. Matija Zorn, znanstveni svetnik, docent, predstojnik

Geografski inštitut Antona Melika, ZRC SAZU
Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
matija.zorn@zrc-sazu.si

9 771234 567898